

**Dr. fra Josip Sopta,
SPISI FRANJEVAČKE PROVINCije U DUBROVNIKU,
ANALITIČKI INVENTAR,
Samostan Male braće Dubrovnik - Državni arhiv
u Dubrovniku, Dubrovnik, 2006., 610 str.**

Potkraj 2006. god. izišlo je iz tiska opširno stručno arhivističko djelo *Spisi Franjevačke provincije u Dubrovniku*, s podnaslovom *Analitički inventar*. U opsegu od 610 stranica djelo je objelodanjeno u nakladi Samostana Male braće (SMB) i Državnoga arhiva u Dubrovniku. Rad je, u konačnoj verziji, za tisak pripremio dr. fra Josip Sopta, oslanjajući se na rad svojih prethodnika. Tako je ova vrijedna građa fonda Franjevačke provincije u Dubrovniku, koja se čuva u Arhivu Samostana Male braće, postala dostupna stručnoj i znanstvenoj javnosti. Nakon naslovne stranice i uobičajenih generalija slijedi posveta autora, koja glasi: "Ovu knjigu posvećujem zaslужnim arhivistima fra Odoriku Badurini i don Ivanu Djamiću." Nakon posvete slijedi kratki proslov, u kojem autor veli: "Nakon dugih godina i brojnih obrata ova knjiga izlazi na svjetlo dana, koja donosi samo ulomak franjevačke baštine sačuvane u Arhivu Male braće." Autor je zahvalan i svojim prethodnicima, pa zato kaže: "Ne mogu se ne sjetiti svih oni koji su pomogli da ovaj veliki projekt privедem cilju. Njihov broj je velik, poradi toga ih poimenično i ne spominjem, ali se sa zahvalnošću sjećam njihova doprinosa." "Za ovakav rad potrebno je ispuniti najmanje dva uvjeta: biti zahvalan korisnik plodova rada prijašnjih istraživača i žrtvovati se, više misleći na korist drugih nego na svoju vlastitu." "Ova će knjiga biti dragocjena osobito

onima koji u svojim istraživanjima nisu mogli doći do na ovakav način sustavno sređene arhivske građe."

I tako smo došli do prvoga od šest poglavlja ove pozamašne knjige, a to je: Povijest Dubrovačke provincije sv. Frana, od njezinih početaka u 15. st. do sjedinjenja s Provincijom sv. Jeronima 1899. god. Autor se osvrnuo na dosadašnje povijesne prikaze dubrovačke franjevačke Provincije, počev od najstarijih kraćih povijesnih prikaza fra Hijacinta Tvrtkovića i fra Vitala Andrijaševića iz 17. st. O pojedinim osobama u istom razdoblju pisali su Ambroz Gučetić, Klement Ragnina, Stjepan Gradić i Đuro Matijašević.

U 8. st. dubrovačkom franjevačkom poviješću, njezinim pojedinim segmentima, bavili su se: Ignjat Đurđević, Serafin Crijević, Sebastijan Dolci Slade, isusovac Đuro Bašić i Ivan M. Matijašević, a neposredno prije kraja 18. st. i početkom 19. st. fra Lovro Cekinić i Franjo Marija Appendini.

U drugoj polovini 19. st. osobito je zaslužan za povijest Provincije rad fra Ivana Evangelista Kuzmića, istaknutoga ljekarnika i enciklopedista. Nešto kasnije franjevačkom tematikom bavio se fra Donat Fabijanić, čije je najvrjednije djelo *Povijest Male braće u Dalmaciji i Bosni*.

Istodobno o pojedinim franjevcima spomenute Provincije piše Šime Ljubić u svom *Dizionario*. U 20. st. treba spomenuti Franu Jurića (*Povijest samostana u Rožatu*), Beneventusa Rode (*Nekrologij*), fra Urbana Taliju (*Dubrovačka Mala braća*), Đuru Kerblera, fra Miju Brleka (*Studija o Joakimu Stulliju*), Justina Velnića (*Franjevci na poluotoku Pelješcu*), Ilara Lukšića (*Franjevci u Župi Dubrovačkoj*). Na kraju tu je i autor ove knjige dr. fra Jozo Sopta, koji je objelodanio niz studija, rasprava i članaka u raznim časopisima, pa i posebnih publikacija (monografija), koje se odnose na pojedince i teme iz povijesti Provincije sv. Frana u Dubrovniku.

Svakako treba posebno istaći *Zbornik radova sa simpozija o Samostanu Male braće u Dubrovniku*, objelodanjen 1985. god.

Nakon Drugoga svjetskog rata na sređivanju arhivskog fonda Provincije, te ostalih fondova koji se nalaze u Arhivu Male braće, osobito je predano radio fra Odorik Badurina, od 1956. pa do svoje smrti 1966. god.

Nakon toga bilo je još pokušaja na sređivanju arhivske građe Provincije, ali posao nije bio okončan. Ratne prilike 1991. god. onemogućile su za dulje razdoblje bilo kakav rad.

Tek nakon smirivanja prilika rad na ovom poslu je i nastavljen, uspješno okončan, o čemu svjedoči i knjiga koja je tu pred nama.

U glavi drugoj autor je izložio Kratku povijest dubrovačke Provincije sv. Frana, najprije Dubrovačke franjevačke vikarije od 1484. do 1517.

god., a potom Provincije od 1517. god. do njezina ujedinjenja s Provincijom sv. Jeronima 1899. god.

U glavi trećoj izložena je kratka povijest franjevačkih samostana u sastavu Provincije: 1. Samostana M. B. u Dubrovniku, 2. Samostana sv. Sabina na Daksi, 3. Sv. Nikole u Stonu, 4. Porođenja Marijina u Rijeci Dubrovačkoj, 5. Sv. Jeronima u Slanom, 6. Sv. Vlaha u Pridvorju u Konavlima, 7. Gospe od Andela u Podgorju, 8. Rođenja B. D. Marije na Lopudu, 9. Gospe od Snijega u Cavatu, 10. Gospe Delorite u Kuni, 11. Samostana Uznesenja B. D. Marije na Badiji.

U glavi četvrtoj autor izlaže Kratku povijest Arhiva Provincije, prije svega kako se i gdje čuvala arhivska građa. Najvažnije isprave i akti čuvali su se u Sakristiji. Do 1667. god., do potresa i požara, postojala je Velika dvorana u kojoj je, uz arhivalije, bilo 7500 veoma vrijednih knjiga, koje su nestale u velikom požaru.

Nakon potresa osiguran je novi prostor 1678. god., koji je dovršen 1690. god. Ocu fra Hilariju Banduriju naloženo je da se skrbi o arhivu, da ga uvećava i uredi (*archivium curare, augere ac ordinare*), kako stoji u jednom zapisu. Na njegovom sređivanju radili su kasnije fra Lovro Čekinić, fra Inoćent Čulić i mnogi drugi, kao npr. fra Lujo Čurčija, biskup Lješa i Aleksandrije. U novije vrijeme činio je to fra Odorik Badurina i dr. Konačno sređivanje fonda Provincije i izrada sumarnoga inventara, uslijedila je pod vodstvom dr. fra Jose Sopte, čime je omogućeno i njegovo tiskanje.

Specijalnih studija o Arhivu Samostana Male braće i arhivskim fondovima, koji se u njemu čuvaju, pa tako i fondu Provincije, zasada nema. Tek su se usputno, u pogledu nekih pitanja, sporadično time bavili: fra I. Čulić, Ivan Kukuljević Sankcinski, fra O. Badurina, fra M. Brlek.

Treba pripomenuti da u Arhivu SMB-a postoje i drugi arhivski fondovi, a to su: 1. Samostanski arhivski fond MBD-a, 2. Glazbeni fond, 3. Fond Ljekarne SMB-a, 4. Fond Voštarne SMB-a, 5. Rukopisni fond u Arhivu SMB-a, te više obiteljskih i osobnih arhivskih fondova i zbirk.

Peto poglavje je glavni dio knjige (str. 37-537), a odnosi se na Analitički inventar arhivskog fonda Franjevačke provincije u Dubrovniku. Inventar sadrži blizu 5000 inventarnih jedinica, s približno 15.000 predmeta s prilozima. Inventar teče kronološkim slijedom, onako kako su spisi nastajali. Svaka inventarna jedinica u knjizi ima svoj inventarni broj, identičan broju koji dотični predmet ima u Fondu. Svaka inventarna jedinica ima regest, odnosno sažetak sadržaja inventarne jedinice, dok je sadržaj inventarne jedinice sažetak spisa u arhivskom fondu. Na kraju je i signatura spisa.

Sadržaj arhivskoga fonda Provincije: Glavni sadržaj arhivskog fonda Provincije, pa tako i inventara u ovoj knjizi, u osnovnim naznakama, čine: 1. Zapisnici i ostali dokumenti kapitula Provincije; 2. Okružnice provincijala, generalnih ministara reda, biskupa i drugih crkvenih velikodostojnika; 3. Inventari pojedinih samostana, o pokretninama i nekretninama, dopisi i prilozi uz njih, kao i zapisnici o primopredajama; 4. Stanje u samostanima i popisi redovnika, novaka - klerika, laika (braća laici), tercijara, prokuratora, sindika i drugoga samostanskog osoblja u Provinciji, kao i stranaca privremeno nastanjenih u samostanskim prostorima. Ponekad je bio i manjak redovnika i pomlatka (*Provintia est in Regresu*). Spominju se i opomene, odreknuća i otpuštanja: klerika, studenata, redovnika, kao i osobni podaci o aspirantima, clericima, studentima, redovnicima, gvardijanima, provincijalima. 5. Dokumenti o crkvenim blagdanima, propovijedima i propovjednicima, naročito onima uz Uskrs i došašće, te isповједnim jurisdikcijama; 6. Oporuke, legati i ostavštine pojedinaca samostanima i Provinciji. Zabilježeno je u ovom inventaru oko 150 legata samostanima i Provinciji; 7. Gradnje i popravke crkava i samostanskih zgrada i drugih objekata, hospicija, kapela, groblja, te nabava i ugradnja crkvenih zvona; 8. Raznovrsne nabave umjetnina, umjetničkih svetačkih slika, kipova, križeva, kaleža, patena, antependija, brevijara, časoslova, oltarskih pala, poliptika, pluvijala, škapulara, veluna i drugih bogoslužnih predmeta, crkvenoga ruha, redovničke odjeće, zatim životnih namirnica: žita, ulja, vina i drugih potrepština; 9. Prikupljanje milostinje za potrebe uzdržavanja redovnika, novaka, studenata, škola, crkava i samostanskih zgrada, te za siromašne, za Svetu Zemlju i druga misijska područja; 10. Korespondencija s generalnom upravom Reda, bližim i udaljenijim franjevačkim provincijama: Presvetog Otkupitelja u Splitu, Sv. Jeronima u Zadru, Provincijom Bosna Srebrena, Provincijom u Albaniji, Bariju, Milanu, Svih Svetih u Toskani. Naročito mnogo podataka ima o Bosanskoj franjevačkoj provinciji (Bosna Srebrena), njezinim clericima i studentima na smještaju i školovanju u SMB-u i Italiji; Značajno mjesto imaju instituti Franjevačkog reda: dekreti o generalnoj konstituciji Reda, Kongregacije Reda, Dekreti Svetе Kongregacije, Dekreti Kurije, enciklike papinske i generala i vicekomesara Franjevačkog reda, intermedijalne Kongregacije Definitorija Provincije, Direktoriji - liturgijski kalendari; Česti su i spisi o franjevačkim misijama i misionarima, u kojima su sudjelovali i redovnici PSFD-a, u J. Americi, S. Africi, Egiptu, Siriji, Svetoj Zemljiji, Albaniji, Bugarskoj, BiH, Rusiji; 11. Dopisi Papinske kurije; Izbor papa, enciklike povodom izbora i drugih prigoda, breve, dekreti... 12. Korespondencija s nadbiskupskom, odnosno biskupskom Kurijom u

Dubrovniku. Tu su i njihove okružnice, odredbe, dopuštanja i zabrane. Ima podataka i o Biskupskom sjemeništu u Dubrovniku. Nalazimo podatke i o drugim bližim i udaljenijim nadbiskupijama i biskupijama: hvarskoj, korčulanskoj, kotorskoj, krčkoj, splitskoj, stonskoj, skadarskoj, šibenskoj, zadarskoj; 13. U spisima Provincije susrećemo riječ “antiquitas” i “conservatio monumentorum”, što je značilo čuvanje i zaštitu starina, odnosno spomeničke i kulturne baštine uopće. Prvi službeni konzervator starina u Provinciji Dalmaciji bio je Vinko Andrić.

Neki spisi upućuju na brigu o arhivima i čuvanju arhivske građe, kako one u pismohranama Provincije i njezinih samostana, tako i one u Arhivu Republike. Tu su i upute o načinu čuvanja arhivske građe, naročito zapisnika kapitula, pisama provincijala i generala reda, kao i druge imovine, posebno u ratnim okolnostima, s prvim pokušajima evidentiranja sadržaja građe i njezinog sređivanja. Ima spomena o dokumentima na turskom.

U ovo područje pripada i bibliotekarstvo. Tako nalazimo podatke o Biblioteci SMB-a, Dubrovačkoj narodnoj čitaonici, Dvorskoj biblioteci, te o darovima i nabavkama knjiga za samostane i samostansku knjižnicu. Spominju se i *libri prohibiti*, tj. liste zabranjenih knjiga.

Važno mjesto imalo je crkveno pjevanje i glazba, pa se tako spominju glazbala i koristi u SMB-u, općini i katedrali, kao i nabava i popravke orgulja, a s tim u vezi i Glazbeni arhiv u SMB-u. Spominju se i učitelji vještina, glazbenici i slikari.

Upućivane su i brojne molbe carskom dvoru, caricama i carevima, nadvojvodama i drugim članovima vladarske kuće, za pomoć i opravak samostanskih zgrada i crkava, nabavu bogoslužnih predmeta, glazbala i dr.

14. Dokumenti su bilježili i pojavu bolesti, naročito kolere i kuge u Dubrovniku i susjednim prostorima, kao i stanje javnoga zdravlja u susjednim zemljama pod Turskom, posebno u BiH. U vezi s tim jesu karantene i bolnice: “Domus Christi” i nova Bolnica na Pilama, Gradska i Vojna bolnica, te farmacija - Ljekarna u SMB-u, ljekarnici i liječnici, lijekovi, njihova nabava i spravljanje; 15. U aktima se spominje hrvatski jezik i njegovo promicanje: Dalmatinski odbor za promicanje jezika slavodalmatinskog; “Gramatica Ilyrica”, uporaba hrvatskoga jezika u javnom životu, u školama, upravi i pravosuđu, prikupljanje hrvatskih dokumenata i građe; 16. U spisima ima podataka o bratovštinama, posebno crkvenim i duhovnim: Presvetoga Sacramenta, Gospe od Karmela, Sv. Ruzarja, Sv. Luke, Duša u čistilištu i dr. Spominju se i novčani zavodi (*Monti di pieta*) u Rimu, Veneciji, Napulju i Dubrovniku, u kojima su imali pologe, te Blago djelo (*Opera pia*) i Javna dobrotvornost (*Publica benefizenza*). Tu

su i računi Provincije, samostana, Voštarne i Ljekarne SMB-a; 17. U dokumentima se spominju redovnici i redovničke zajednice: augustinci, benediktinci, dominikanci, isusovci, franjevci i njihovi ogranci opservanti, kapucini, konventualci, reformati; 18. Ima podataka o relikvijama svetaca i blaženika, te restauraciji predmeta, kipova, slika; 19. Važno mjesto ima školstvo i škole: Kleričke škole, Gimnazija za redovnički pomladak, Franjevačka gimnazija, Gimnazija i pijaristi (skolopi), Gimnazija i isusovci, Pijaristi i isusovci na Teološkom studiju u SMB-u, Pedagoške škole u Dalmaciji. Ima podataka o profesorima i predavačima na Gimnaziji, Filozofskom učilištu, Filozofsko-teološkom studiju, Generalnom učilištu u SMB-a, Gimnazijskom fondu i Teološkom ilirskom institutu u Zadru. U dokumentima ima podataka o dobi i školskoj spremi redovnika, kandidatima za redovništvo i primanju, stanovanju i izdržavanju klerika, zavjetima - nižim i svećanim, školovanju izvan Provincije (Asiz). Spominju se i vjerski priručnici; 20. Bilježeni su i umrli redovnici, svećenici, biskupi, provincijali, generali reda, kardinali protektori Reda, pape...; 21. Važno mjesto imaju vizitacije i izuješća s vizitacija, te pastoralni pohodi Provincije, samostana, župa - biskupski, generalni i provincijski; 22. Dopisi civilnih vlasti, uprave i pravosuđa, te drugih institucija, carinske uprave, pošte, vojnih vlasti, iz perioda francuske i austrijske vladavine. U njima se ogleda odnos prema franjevcima i snažan Vladin nadzor, vidljiv iz naredbi i normi državnih vlasti koje se tiču Reda; 23. Ima podataka o vojsci koja je zaposjela samostane i crkve (militarizacija), kao i odnosima vojske i franjevaca, zakupu i najmu samostanskih i crkvenih prostorija i crkvenih dobara; 24. Kriza i zatvaranje samostana - povremena i trajna: Daksa, Ston, Pridvorje, Lopud...; 25. Na kraju spomenimo i dokumente koji govore o ujedinjenju dviju provincija, dubrovačke i zadarske, 1899. god. u Provinciju sv. Jeronima sa sjedištem u Zadru.

Kao cjelina, šesta po redu, i kao prateći dio Analitičkoga inventara jesu kazala: Kazalo mjesta i zemljopisnih naziva, Kazalo osobnih imena i Predmetno kazalo ili Kazalo po materiji. Imensko kazalo sadrži preko 3500 imena redovnika, klerika, provincijala, gvardijana, generala reda, laika, svjetovnih svećenika, biskupa, papa, te ostalih osoba. Među njima su i brojne ugledne osobe redovnika Franjevačke provincije u Dubrovniku: biskupa, provincijala, gvardijana, znanstvenika, pisaca, glazbenika, ljekarnika... Kazala su pomagala namijenjena budućim istraživačima i korisnicima arhivskoga fonda Provincije. Istodobno su najjednostavniji, najbrži i najefikasniji pristup arhivskom fondu. Nakon toga slijedi uvid u odgovarajuće inventarne jedinice a potom, prema potrebi, i u spise arhivskoga fonda, u čitaonici Knjižnice SMB-a.

Potrebno je istaknuti da je za sređivanje fonda Provincije i izradu analitičkoga inventara uložen golem trud i napor. U posljednjem završnom činu osobito od dr. fra Jozе Sopte, što je i omogućilo tiskanje Analitičkoga inventara.

Arhivistička struka i arhivisti učinili su svoj dio posla na sređivanju fonda i izradi inventara. Nakladnici: Samostan Male braće i Državni arhiv u Dubrovniku, uz pomoć Ministarstva kulture i drugih omogućili su tiskanje knjige.

Istraživačima svih usmjerenja i afiniteta vjerujem da će ovaj Analitički inventar s kazalima olakšati i pojednostaviti im put do željene građe.

Dr. Marijan Sivrić